

AOb-Rapport

Onderzoek naar de mening van leraren in po, vo en mbo over het advies van de Onderwijsraad

Leraren over 'Ruim baan voor leraren'

AOb

Zelfstandig Werken

AOb-Rapport

Leraren over 'Ruim baan voor leraren'

Onderzoek naar de mening van
leraren in po, vo en mbo over het
advies van de Onderwijsraad

AOb-Rapport

Leraren over 'Ruim baan voor leraren'

Onderzoek naar de mening van leraren in po, vo en mbo over het advies van de Onderwijsraad

Marieke Jansma
Senior beleidsmedewerker onderwijs
19 maart 2019
mjansma@aob.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
Aanleiding	7
Proces	7
Respons	7
Algemene gegevens respondenten	8
Stellingen	10
• Brede pedagogisch-didactische basis	10
• Andere schotten binnen sectoren en specialisaties	12
• Mobiliteit tussen onderwijssectoren	17
• Clustering van vakken en het belang van vakinhoud	19
• Een tweede bevoegdheid in minder tijd	20
Open opmerkingen	22
Conclusie	23

Samenvatting

Via een enquête is de mening van leerkrachten over uitgangspunten en stellingen uit het rapport 'Ruim baan voor leraren' van de Onderwijsraad gepeild. In totaal hebben 6324 leraren de enquête ingevuld. Het onderwerp bevoegdheden en opleiden leeft dus sterk onder leerkrachten. Op basis van de analyse van de reacties op de enquête kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- Leerkrachten kunnen zich niet vinden in het idee dat er sprake is van een brede pedagogisch-didactische basis die hetzelfde is voor alle sectoren en vakken. Vakinhoud en leeftijd zijn belangrijke factoren bij pedagogiek en didactiek. In hoeverre leerkrachten het onderwijs in pedagogiek en didactiek voor kinderen van 2 jaar (voorschool) tot en met 18 jaar en ouder (mbo) interessant vinden, verschilt per sector en per deel binnen de sector waar iemand werkzaam is. De groep die niet zit te wachten op het aanleren van zo'n brede basis is veel groter dan de groep die dit wel interessant vindt.
- Leerkrachten zijn nu breed werkzaam binnen de eigen onderwijssector. In vo en mbo willen leerkrachten hun huidige brede inzetbaarheid voor het gehele vo- en mbo- veld behouden. In het po zou een aparte bevoegdheid voor het jonge kind de inzetbaarheid van leerkrachten versmallen. Onder leerkrachten is er veel verdeeldheid over de vraag of een aparte bevoegdheid voor het jonge en het oudere kind in het po wenselijk is en hoe die eruit zou moeten zien. Waar ze het wel, bijna unaniem, over eens zijn is dat een specialisatie voor het speciaal onderwijs zeer gewenst of zelfs noodzakelijk is.
- De huidige mobiliteit tussen onderwijssectoren en wens tot mobiliteit wordt groter naarmate de doelgroep waaraan men lesgeeft ouder is. Deze (wens tot) mobiliteit is verreweg het laagst in de kleutergroepen van het po en het hoogst in het mbo. Salaris, werkdruk en loopbaan- en ontwikkelingsmogelijkheden zijn belangrijke factoren bij de overweging om al dan niet over te stappen naar een andere sector. Met name het belang van werkdruk weegt zwaar.
- Het merendeel van de vo-leerkrachten is geen voorstander van het clusteren van vakken, hoewel er verschillen zijn tussen de schoolsoorten: in het praktijkonderwijs vindt men dit wel interessant, in het vmbo is er verdeeldheid en in havo/vwo zijn leerkrachten hier absoluut geen voorstander van. In het mbo hebben docenten behoefte aan het inperken van hun huidige brede inzetbaarheid tot clusters van vakken/opleidingen/beroepen. In beide sectoren hechten leerkrachten veel waarde aan vakkennis en vakinhoud vanwege de onderwijskwaliteit en aantrekkelijkheid van het leraarschap. Het belang van vakinhoud verschilt per schoolsoort en is groter in de bovenbouw dan in de onderbouw.
- Er is verdeeldheid over de vraag of er in de huidige opleidingen voldoende ruimte voor vrijstellingen is. Deze verdeeldheid kan te maken hebben met verschillen tussen de opleidingen op dit vlak. Veel leerkrachten zeggen dat er op dit moment te weinig maatwerk wordt geleverd. Leerkrachten zijn het over het algemeen eens met de stelling dat het verkorten van opleidingen tot kwaliteitsverlies leidt. Wat betreft het behalen van een tweede bevoegdheid merken leerkrachten op dat het voor velen niet interessant is omdat het nauwelijks wat oplevert.

In algemene zin lijkt er onder leerkrachten weinig draagvlak te zijn voor de adviezen van de Onderwijsraad over het drastisch wijzigen van het bevoegdhedenstelsel en het opleiden van leerkrachten. Het is essentieel leerkrachten goed te betrekken bij het verder uitwerken van plannen, omdat het risico anders te groot wordt dat de plannen averechts werken in het kader van de aantrekkelijkheid van het vak en het lerarentekort.

Aanleiding

In november 2018 publiceerde de Onderwijsraad het rapport 'Ruim baan voor leraren' als reactie op de vraag van de Tweede Kamer 'Hoe kunnen aanpassingen in de opleidings- en arbeidsstructuur van leraren bijdragen aan voldoende én goede leraren?' In zijn adviesrapport pleit de Onderwijsraad voor een drastische wijziging van het stelsel van bevoegdheden en het opleiden daartoe. In het persbericht formuleert de raad het als volgt: 'Hij (de raad) adviseert om ruimere onderwijsbevoegdheden in te voeren – geldig voor meerdere onderwijssectoren en meerdere (verwante) vakken – samen met specialisatiemogelijkheden.' De gedachtegang in het rapport is dat het verhogen van de inzetbaarheid en mobiliteit van leraren het leraarschap aantrekkelijker maakt en daarmee bijdraagt aan het oplossen van het lerarentekort.

Grote vraag hierbij is natuurlijk of leraren zich hierin kunnen vinden. Het is prettig dat anderen ideeën hebben over wat het leraarschap interessanter maakt, maar belangrijker nog is die ideeën bij de leraren zelf te toetsen voordat expertgroepen de plannen verder gaan uitwerken.

Een goede reden dus voor de AOb om het ledenbestand te gebruiken en leraren een aantal stellingen uit het rapport voor te leggen.

Proces

Na de publicatie van het rapport hebben we in verschillende gremia binnen de AOb de inhoud en de eerste reacties op het rapport besproken. Dit betrof zowel de gremia binnen de sectoren po, vo en mbo, als de leden uit het ho die als docent betrokken zijn bij de lerarenopleidingen. Om leraren in de volle breedte ook daadwerkelijk een stem te geven, hebben we op basis van deze besprekingen drie enquêtes ontwikkeld: per sector een enquête. Reden hiervoor is dat het advies op elke sector een andere impact heeft.

Op 15 februari 2019 zijn de enquêtes verstuurd aan alle AOb-leden in respectievelijk po, vo en mbo. Leden hadden tot 28 februari de tijd om de enquête in te vullen.

Respons

In totaal hebben 6324 mensen de enquête ingevuld. Hiervan hebben we 6231 ingevulde enquêtes gebruikt voor de analyses. De redenen om enquêtes niet mee te nemen in de analyse waren dat de respondent geen leerkracht of docent was (maar bijvoorbeeld manager of beleidsmedewerker) of dat de respondent in een andere sector werkzaam was dan de enquête die hij of zij had ingevuld.

Per sector is de respons als volgt:

- 2980 leerkrachten hebben de po-enquête ingevuld, 10 van hen zijn niet werkzaam in het po. Hierdoor zijn 2970 reacties gebruikt voor de analyse.
- 2618 leerkrachten hebben de vo-enquête ingevuld, 52 van hen zijn niet werkzaam in vo. Hierdoor zijn 2566 reacties gebruikt voor de analyse.
- 726 docenten hebben de mbo-enquête ingevuld, 31 van hen zijn niet werkzaam als docent in het mbo. Hierdoor zijn 695 reacties gebruikt voor de analyse.

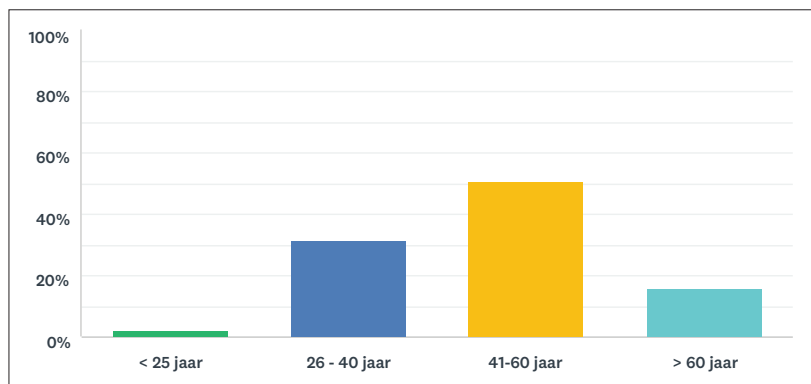
Algemene gegevens respondenten

In de enquête is gevraagd naar het geslacht, de leeftijd en waar iemand werkzaam is binnen de sector. De verhouding man/vrouw bij de respondenten is resp. 32% - 68%. In het po gaat het om 15% mannelijke en 85% vrouwelijk respondenten. In het vo is de verhouding 48% - 52% en in het mbo 47% - 53%. Om te kunnen onderzoeken in hoeverre leeftijd een rol speelt bij het denken over dit onderwerp, zijn de volgende leeftijdscategorieën gemaakt: 25 jaar en jonger, 26-40 jaar, 41-60 jaar en ouder dan 60 jaar.

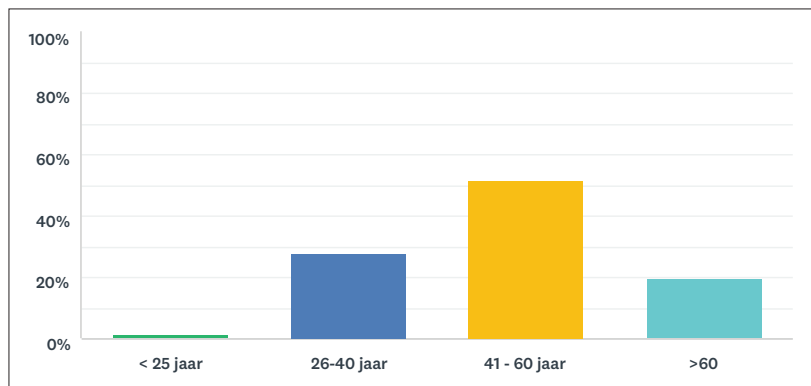
In alle sectoren is de groep 41-60 jaar het grootst. In totaal zit 52% van de respondenten in deze leeftijdscategorie. Daarnaast valt op dat er relatief veel mensen ouder dan 60 jaar zijn, in totaal 19%. In het mbo ligt dit percentage zelfs op 28%. Per sector ziet het beeld er als volgt uit:

Figuur 1: Leeftijdsofbouw respondenten per sector

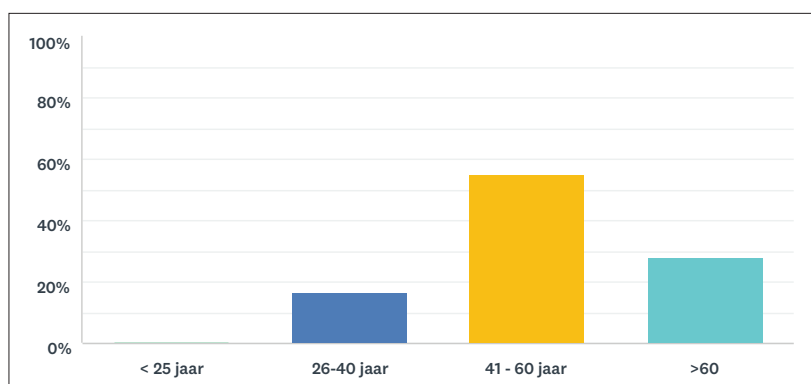
po

vo

mbo

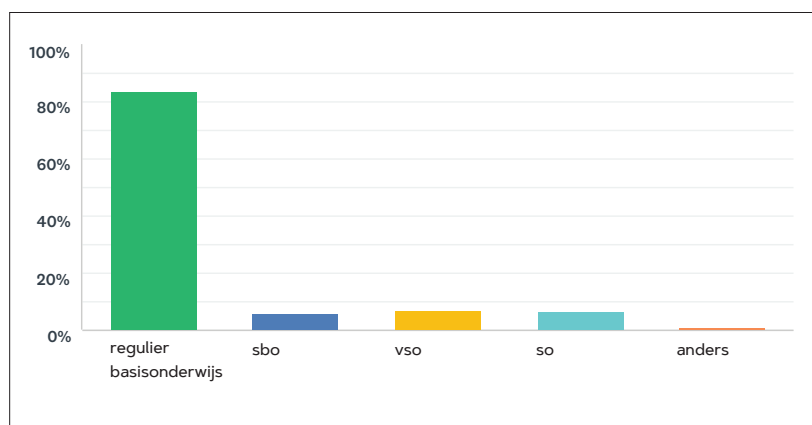
In het verlengde hiervan is 44% meer dan 20 jaar werkzaam als leerkracht in het onderwijs, tegenover 8% die 0-5 jaar werkzaam is als leerkracht. Dit beeld is over de drie sectoren vergelijkbaar.

Bij de analyse van de resultaten is gekeken of leeftijd en geslacht bepalende factoren zijn bij de beantwoording van de vragen. Dit blijkt in algemene zin niet het geval te zijn.

Op de vraag waar mensen op dit moment werkzaam zijn, konden mensen meerdere opties aangeven. Vandaar dat de optelsom van de verschillende antwoorden boven de 100% uitkomt.

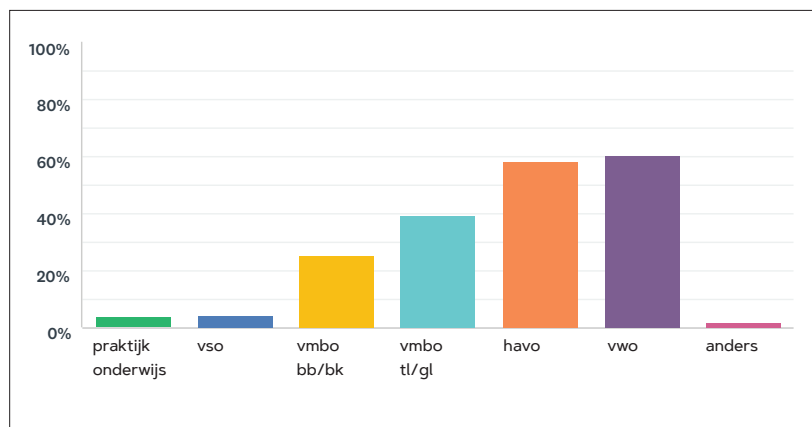
Binnen het po is ruim 83% werkzaam in het regulier basisonderwijs (incl. onderwijsconcepten als Montessori, Jenaplan en Vrije School). Daarnaast is ongeveer 6% van de leerkrachten werkzaam in sbo, 7% in het vso en 7% in het so. De categorie 'anders, namelijk' bestaat uit o.a. NT2-onderwijs, het voltijds hoogbegaafdenonderwijs, de internationale school en de 10-14 school.

Figuur 2: Weergave waar respondenten werken binnen het po

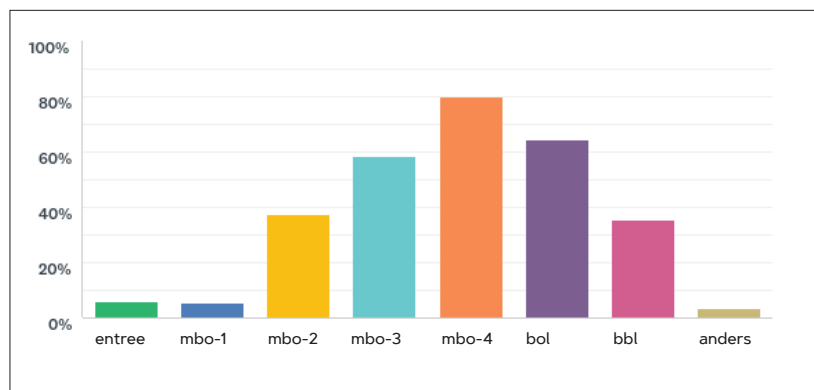
In het vo werkt het overgrote deel van de respondenten in het havo/vwo, gevolgd voor vmbo, voortgezet speciaal onderwijs (vso) en praktijkonderwijs (zie figuur 3).

Figuur 3: Weergave waar respondenten werken binnen het vo

In het mbo werkt het grootste deel in mbo-4, gevolgd door resp. niveau 3, 2, entree en niveau 1. Van de docenten werkt 64% in bol en 35% in bbl (zie figuur 4).

Figuur 4: Weergave waar respondenten werken binnen het mbo

Stellingen

Voor een wijziging van het bevoegdheidstelsel en het opleiden daartoe, schetst de Onderwijsraad de volgende contouren:

1. Elke onderwijsbevoegdheid heeft dezelfde brede pedagogisch-didactische basis. In elke opleiding die tot een onderwijsbevoegdheid leidt ziet het onderwijs in deze brede basis er hetzelfde uit, ongeacht sector of vak. Doordat deze basis breed en algemeen is, levert dit tijdswinst op bij het halen van een tweede bevoegdheid. Deze brede basis hoeft immers niet voor een tweede keer te worden aangeleerd.
2. Iemand krijgt een onderwijsbevoegdheid als hij of zij naast deze brede basis zich heeft bekwaamd in een cluster van verwante onderwijssectoren en vakken. Voorbeelden van clusters zijn:
  - a. het jonge kind: kinderen vanaf 2 jaar (voorschool) t/m groep 2 po;
  - b. 10- tot 14-jarigen: bovenbouw po en onderbouw vo;
  - c. bèta: natuurkunde, scheikunde, biologie, wiskunde;
  - d. gamma: aardrijkskunde, geschiedenis, economie, maatschappijleer;
  - e. zorg en welzijn: gehandicaptenzorg, maatschappelijke zorg, verpleegkunde.
3. De brede basis in combinatie met een cluster van sectoren en vakken leidt tot een onderwijsbevoegdheid. Bovenop deze bevoegdheid kan iemand een specialisatie halen. Een specialisatie is bijvoorbeeld nodig om les te geven in de bovenbouw havo/vwo of in beroepsspecifieke vakken in het (v)mbo.

BREDE PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE BASIS

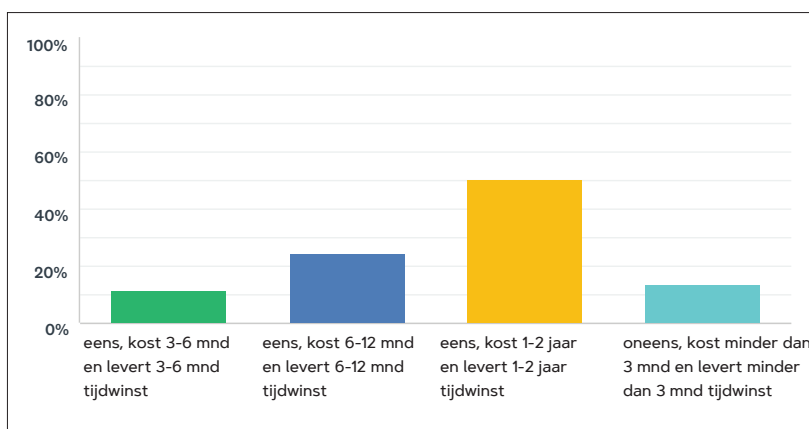
De Onderwijsraad stelt in zijn rapport: 'De kern van het beroep leraar is in alle vakken en onderwijssectoren gelijk: leraren kwalificeren hun leerlingen voor een vervolgopleiding of een beroep, en spelen een belangrijke rol in socialisatie en persoonsvorming. Elke leraar ontwikkelt hiervoor onderwijs, geeft les en evalueert.'

Leerkrachten herkennen zich echter niet in dit beeld. 76% geeft aan dat er geen brede pedagogische basis bestaat voor kinderen vanaf 2 jaar (voorschool) tot en met 18 jaar en ouder (mbo). Voor de didactiek is dit nog scherper: 85% zegt dat er geen sprake is van een brede didactische basis die voor alle onderwijssectoren en vakgebieden gelijk is. Leerkrachten merken hierbij op dat didactiek niet los kan worden gezien van vakinhoud en dat de didactiek per leeftijdsgroep anders is. Leerkrachten uit de 3 sectoren denken hetzelfde over dit onderwerp.

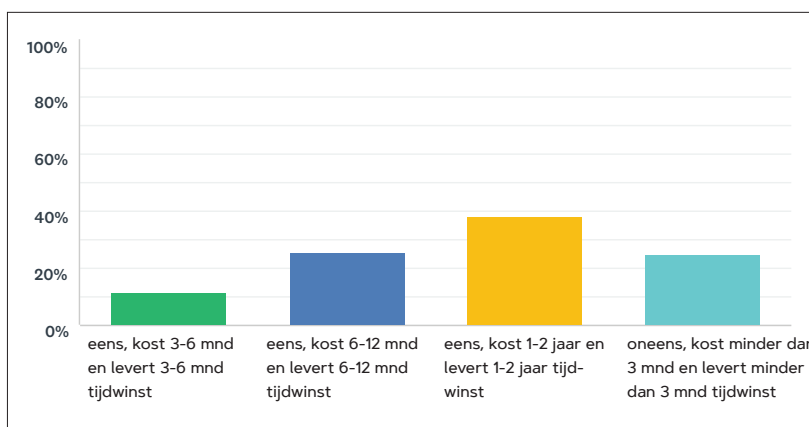
Op de vraag hoe omvangrijk het aanleren van een brede pedagogisch-didactische basis is, geven in alle sectoren de meeste leerkrachten aan dat ze inschatten dat dit 6 tot 12 maanden zou kosten, gevolgd door de optie dat het 1-2 jaar kost. Figuur 5 toont de antwoorden op de vraag hierover.

Figuur 5: Reactie op de vraag hoe lang het aanleren van een brede pedagogisch-didactische basis kost en hoeveel tijdswinst het daarmee oplevert voor het behalen van een tweede bevoegdheid

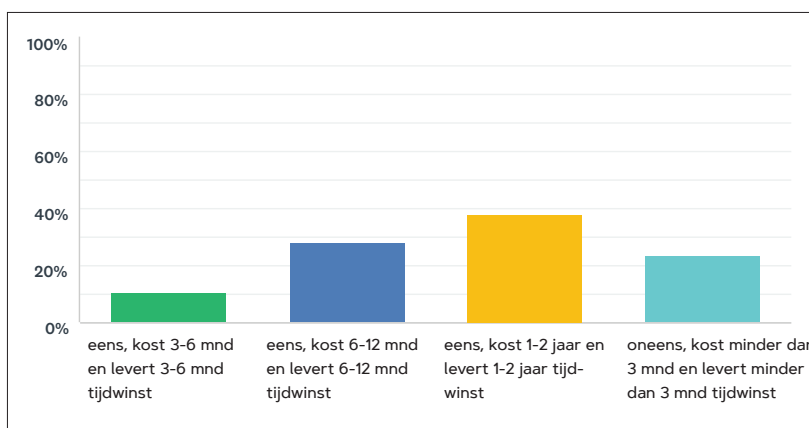
po

vo

mbo

Hoewel leerkrachten het er in grote meerderheid over eens zijn dat een brede pedagogisch-didactische basis niet bestaat, lopen de meningen uit elkaar als het gaat om de vraag of het leren van pedagogiek en didactiek voor kinderen vanaf 2 jaar tot en met 18 jaar en ouder de opleiding wel of juist niet interessanter maakt. Van alle

leerkrachten zegt 51% niet te zitten wachten op het leren van zo'n brede pedagogisch-didactische basis. 29% zegt zo'n basis in de opleiding wel interessant te vinden. De overige 20% heeft hier geen mening over of staat er neutraal in.

Per sector ziet dit er als volgt uit:

- In het po vindt 34% van de leerkrachten een brede basis interessant. Uitgesplitst naar groep, loopt het percentage op van 23% in de kleutergroepen tot 43% in groep 8. 38% vindt dat een brede basis de opleiding minder interessant maakt. Per groep loopt dit percentage terug van 52% in de kleutergroepen tot 29% in groep 8.
- In het vo vindt 25% van de leerkrachten een brede basis interessant. Uitgesplitst naar schoolsoort loopt dit percentage terug van 51% in het praktijkonderwijs tot 18% in het vwo. 66% vindt dat een brede basis de opleiding minder interessant maakt. Per schoolsoort loopt dit op van 41% in het praktijkonderwijs tot 73% in de het vwo.
- In het mbo vindt 20% van de docenten een brede basis interessant. Uitgesplitst naar mbo-niveau loopt dit percentage terug van 31% in mbo-1 tot 18% in mbo-4. 47% vindt dat een brede basis de opleiding minder interessant maakt. Per mbo-niveau loopt dit percentage op van 43% in het entree-niveau tot 49% in mbo-4.

Concluderend kan worden gesteld dat leerkrachten het niet eens zijn met het idee dat er een brede pedagogisch-didactische basis bestaat over alle sectoren en vakken heen. Vakinhoud en leeftijd zijn belangrijke factoren bij pedagogiek en didactiek. In hoeverre leerkrachten onderwijs in pedagogiek en didactiek voor kinderen van 2 jaar tot en met 18 jaar en ouder interessant vinden, verschilt per sector en per deel binnen de sector. De groep die het meest enthousiast is over een brede pedagogisch-didactische basis zijn de leerkrachten groep 8 in het po. De groep die het meeste bezwaren hiertegen heeft zijn de leerkrachten havo/vwo.

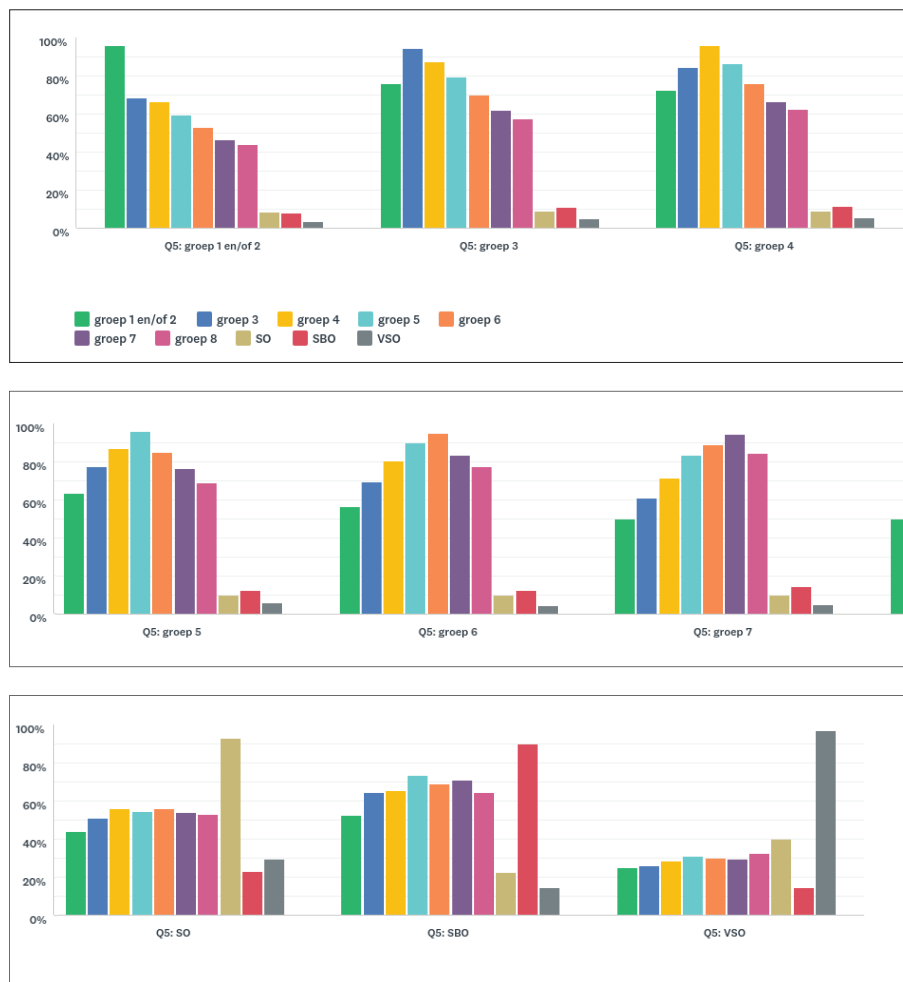
ANDERE SCHOTTEN BINNEN SECTOREN EN SPECIALISATIES

De Onderwijsraad stelt voor om de huidige indeling van bevoegdheden voor po-vo-mbo los te laten en over te gaan tot een andere indeling, met bijvoorbeeld een bevoegdheid voor het jonge kind (2 jaar t/m groep 2) en voor 10-14 jaar. Dit voorstel zou voor het po betekenen dat leerkrachten niet meer breed inzetbaar zijn voor groep 1 t/m 8, maar alleen voor het jonge kind of het oudere kind, met wellicht nog een aparte bevoegdheid voor de groep daartussen. Voor het vo betekent het dat de brede inzetbaarheid van leerkrachten met een eerstegraads- of tweedegraads bevoegdheid voor het hele vo- en mbo-veld opgesplitst wordt voor leerlingen tot en met 14 jaar en leerlingen vanaf 15 jaar. In het rapport worden geen voorbeelden gegeven voor andere schotten in het mbo-onderwijs.

Primair onderwijs

Uit figuur 6 blijkt dat leerkrachten op dit moment breed werkzaam zijn binnen het po. De figuur geeft per groep weer in welke groepen de leerkrachten nog meer gewerkt hebben. Zo is te lezen dat van leerkrachten die nu lesgeven in groep 1/2, 44% ook heeft gewerkt in groep 8. Van de huidige leerkrachten groep 8 heeft 50% ook lesgegeven in de kleutergroepen. Dit beeld geldt voor alle groepen. Het invoeren van bevoegdheden voor bijvoorbeeld het jonge kind en 10-14 jarigen, betekent dus een versmalling ten opzichte van de huidige brede inzetbaarheid van het po.

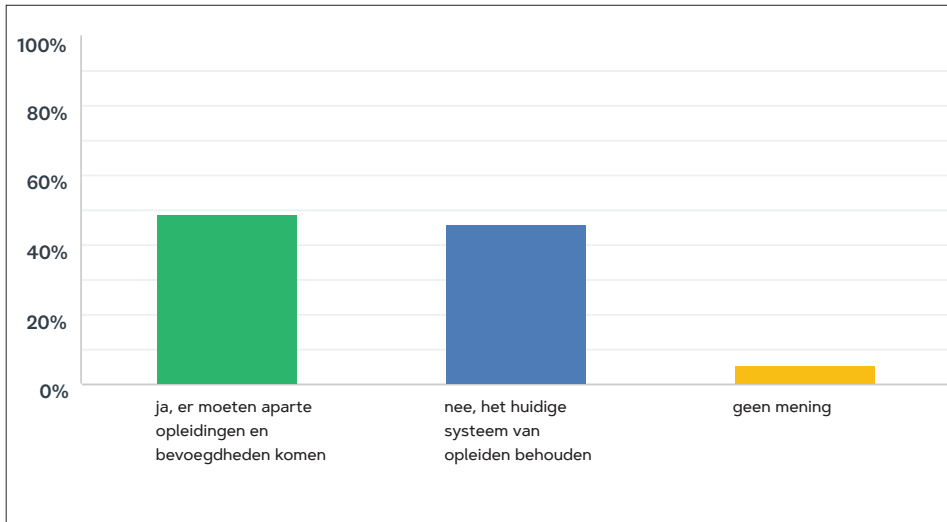
Figuur 6: Weergave per huidige groep, waar leerkrachten gewerkt hebben binnen het po

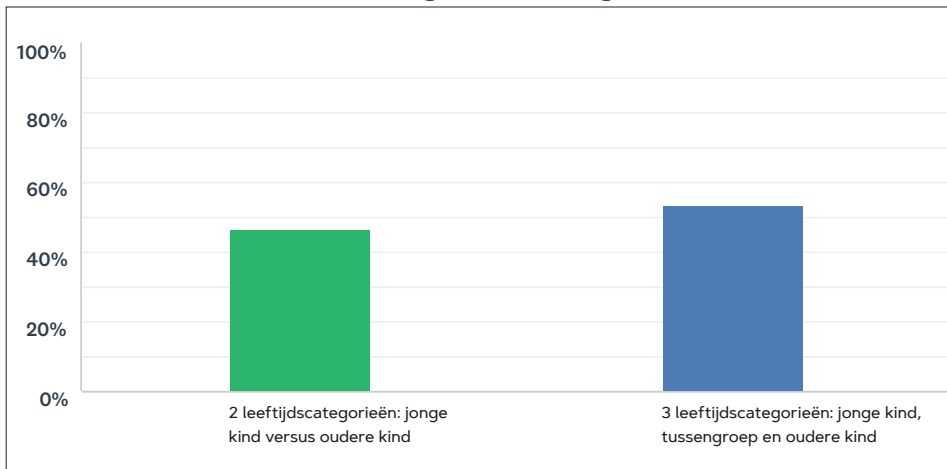
Er is niet een eenduidig antwoord te geven op de vraag hoe leerkrachten denken over de wenselijkheid en inrichting van de specialisaties jonge en oudere kind. Dit geldt zowel voor de vraag of er aparte opleidingen en bevoegdheden voor deze groepen moeten komen, als voor de vraag of er twee of drie leeftijdsgroepen moeten komen. Bij beide vragen is de groep die voor de eerste optie kiest ongeveer even groot als de groep die voor de tweede optie kiest. Vragend naar de ideeën over waar de grens tussen het jonge en oudere kind zou moeten liggen en of er sprake zou moeten zijn van een overlapgroep, blijkt dat er niet één optie is die duidelijk de voorkeur heeft of juist niet. De meningen hierover zijn sterk verdeeld (zie figuur 7). In de open opmerkingen wijzen veel leerkrachten op het belang van een aparte kleuteropleiding en aandacht voor kleuters in de huidige opleiding. Meerdere leerkrachten merken op dat de kwaliteit van het onderwijs aan kleuters sterk achteruit is gegaan met de invoering van de pabo.

Figuur 7: Ideeën van leerkrachten po over aparte bevoegdheden voor het jonge en oudere kind

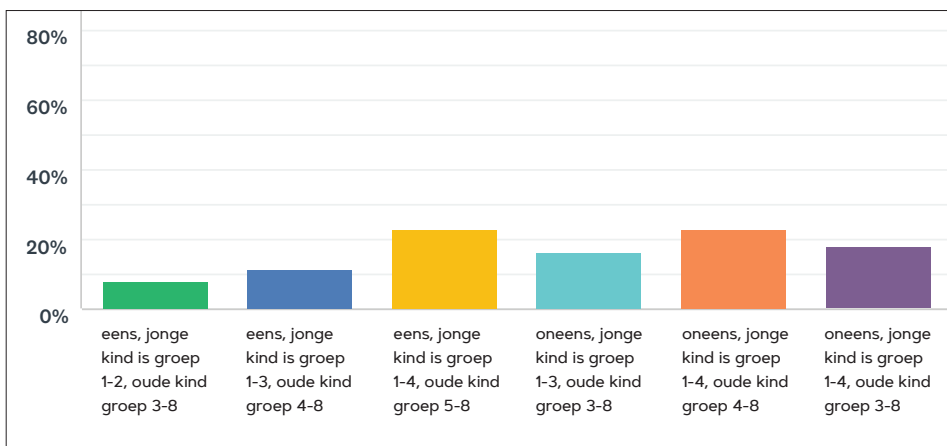
Het is goed om aparte opleidingen en bevoegdheden te ontwikkelen voor het jonge versus het oudere kind:

Als er binnen het po verschillende specialisaties/bevoegdheden komen voor het jonge en oudere kind, dan gaat mijn voorkeur uit naar de volgende indeling:

Het onderscheid tussen het jonge en oude kind is strikt te scheiden:

In het po geeft 97% van de leerkrachten aan dat een aparte opleiding en bevoegdheid nodig dan wel wenselijk is om les te kunnen geven in het s(b)o: 48% vindt een aparte opleiding en bevoegdheid nodig, 49% vindt niet noodzakelijk, maar wel raadzaam. Slechts 3% vindt een aparte opleiding en bevoegdheid niet nodig of raadzaam.

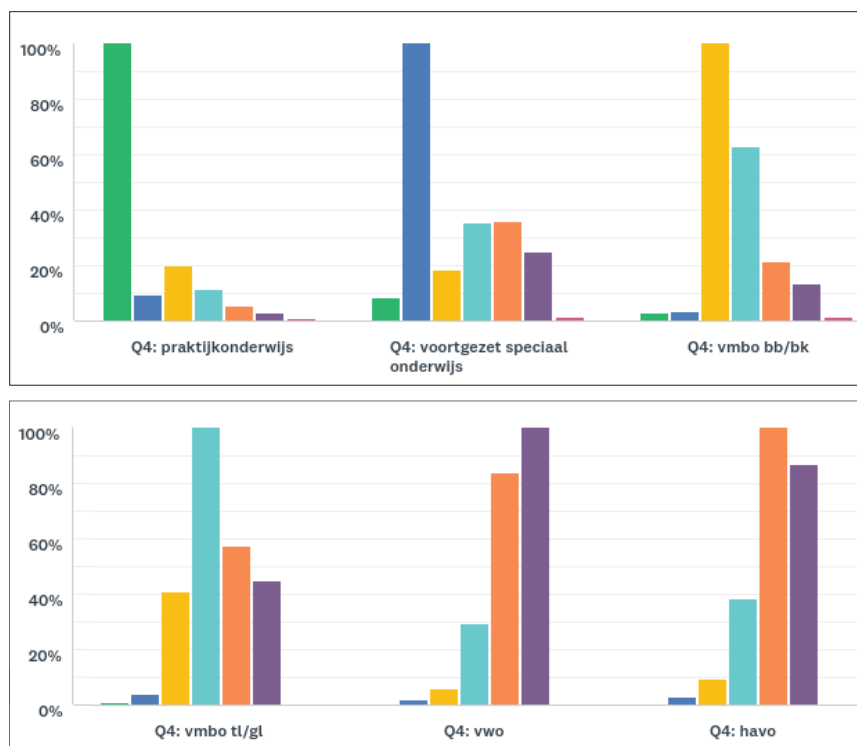
Onderbouw vmbo basis/kader

Om in de onderbouw van het vmbo basis/kader bevoegd les te geven moet je een tweedegraads lesbevoegdheid vo hebben. Leraren met een pabo-diploma moeten een maatwerk-opscholingstraject volgen leidend tot een beperkte bevoegdheid 'groeps-leerkracht vmbo onderbouw basis/kader' of een vakgericht maatwerk-opleidings-traject, leidend tot een volledige tweedegraads bevoegdheid voor het betreffende schoolvak. Het rapport van de Onderwijsraad gaat niet expliciet in op dit onderwerp. Omdat dit gaat over inzetbaarheid en sectoroverstijgend werken hebben we onze leden wel gevraagd naar hun reactie op de vraag of er in de kaderberoeps- en basis-beroepsgerichte leerwegen van het vmbo eerder behoefte is aan pabo-docenten of aan tweedegraads docenten. Van de leerkrachten uit het po en vo geeft resp. 43% en 30% aan dat er eerder behoefte is aan pabo- leerkrachten en resp. 15% en 60% dat er juist behoefte is aan tweedegraads leerkrachten. Bij de open opmerkingen wordt de stelling genuanceerd door aan te geven dat beide soorten leerkrachten nodig zijn.

Voortgezet onderwijs

In het vo zijn leerkrachten vaak werkzaam binnen meerdere delen van het vo. De overlap tussen havo en vwo ligt op ongeveer 85%. In het vmbo is een grote groep breed werkzaam in het vmbo. Van de havo/vwo-leerkrachten werkt ongeveer 35% ook in het vmbo tl/gl. Leerkrachten vmbo tl/gl werken vaak ook op een havo-afdeling (58%) en in het vwo (45%). Van de leerkrachten vmbo bb/bk werkt 21% op een havo-afdeling. In het praktijkonderwijs geeft tot maximaal 20% van de leraren ook les binnen een ander deel van het vo. In die zin is deze laatste groep het meest honkvast.

Figuur 8: Weergave per schoolsoort waar leerkrachten werken in het vo

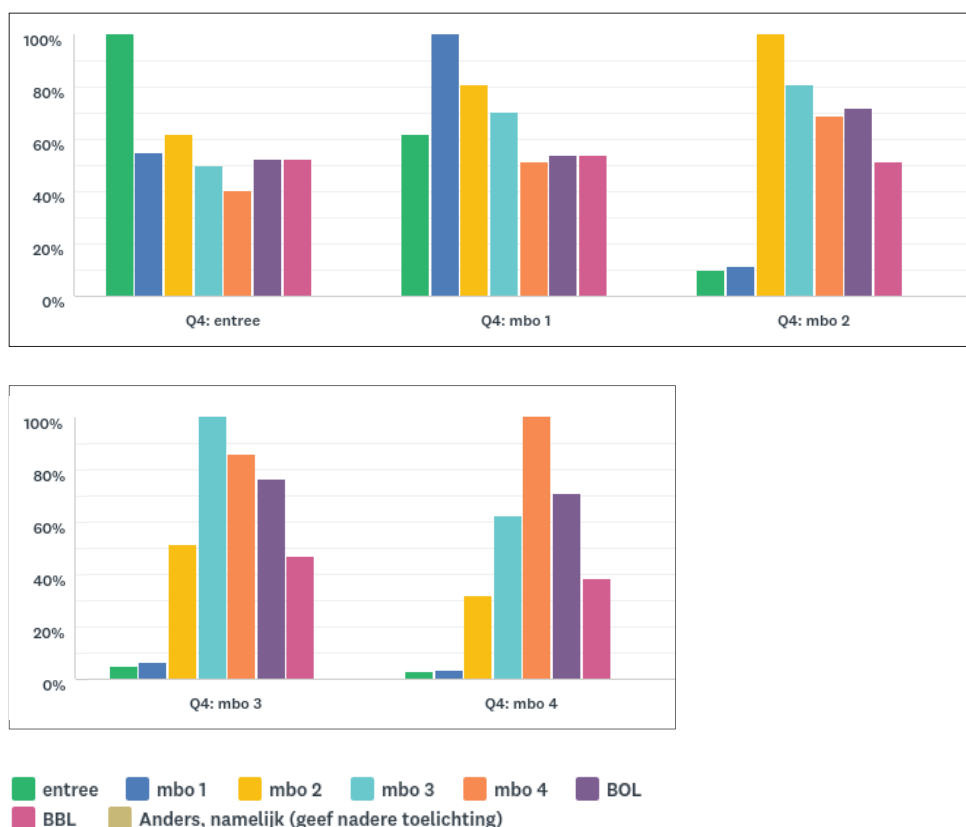
■ praktijkonderwijs
 ■ voortgezet speciaal onderwijs
 ■ vmbo bb/bk
 ■ vmbo tl/gl
 ■ havo
 ■ vwo
 ■ Anders, namelijk (geef nadere toelichting)

Binnen de verschillende schoolsoorten van het vo vinden leerkrachten in ruime meerderheid (62% over alle schoolsoorten heen) dat het onwenselijk is om de huidige brede bevoegdheid voor vo én mbo op te knippen in kleinere delen. Onder de groep leerkrachten die wel de voorkeur geeft aan smallere bevoegdheden, geeft een even grote groep (13,61%) de voorkeur aan 3 aparte bevoegdheden (mbo – vmbo en pro – havo/vwo) als aan 4 bevoegdheden (13,49%; idem, maar dan vmbo verder opgesplitst in bb/bk en gl/tl). Daarnaast kiest 5% voor de optie om alleen voor het mbo een aparte bevoegdheid in te voeren.

Middelbaar beroepsonderwijs

Binnen het mbo werken docenten van entree en mbo-1 veelal breed binnen alle niveaus van het mbo. Daarnaast zijn er veel docenten die zowel in niveau 2, 3 als 4 werken, maar niet in niveau 1 en entree (zie figuur 9).

Figuur 9: Weergave per mbo-niveau waar docenten werkzaam zijn in het mbo

Net als in het vo is binnen het mbo een grote meerderheid, 64%, er voorstander van om de huidige brede bevoegdheid voor vo en mbo te behouden. Daarnaast geeft 13% de voorkeur aan 3 bevoegdheden (mbo – vmbo – havo/vwo), 9% kiest voor aparte bevoegdheden voor mbo en vo en 8% kiest voor de splitsing vmbo/mbo tegenover havo/vwo.

Overall kan worden gesteld dat leerkrachten nu breed werkzaam zijn binnen po, vo en mbo en dat meer dan 60% van de leerkrachten in vo en mbo deze brede inzetbaarheid wil behouden. In het po is er verdeeldheid over de vraag of aparte bevoegdheden voor het jonge en oudere kind wenselijk zijn en hoe die eruit zouden moeten zien. Bijna alle po-leerkrachten zijn het erover eens dat een specialisatie voor het speciaal onderwijs nodig of sterk aan te raden is.

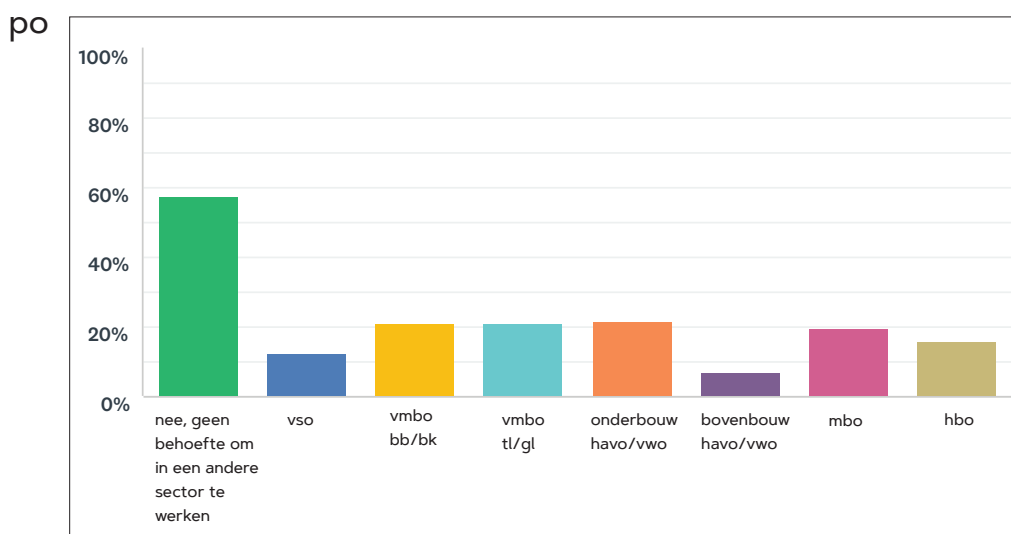

Mobiliteit tussen onderwijssectoren

Tussen de verschillende sectoren valt op dat de huidige bovensectorale mobiliteit in het primair onderwijs veruit het laagst is, en in het mbo het hoogst. Respectievelijk 84%, 61% en 41% van de leerkrachten in po, vo en mbo geeft aan niet werkzaam te zijn of te zijn geweest in een andere onderwijssector. In het po is 6% werkzaam of werkzaam geweest in het vmbo en kleinere percentages in andere (delen van) onderwijssectoren. In het vo geeft 11% aan ook in het mbo te werken of te hebben gewerkt, eveneens 11% noemt het po, 10% het volwassenenonderwijs en 5% het hbo. Van de docenten mbo geeft 24% aan in het vmbo te werken of te hebben gewerkt, 23% in het volwassenenonderwijs, 15% in havo/vwo, 10% in het po en 6% in het hbo.

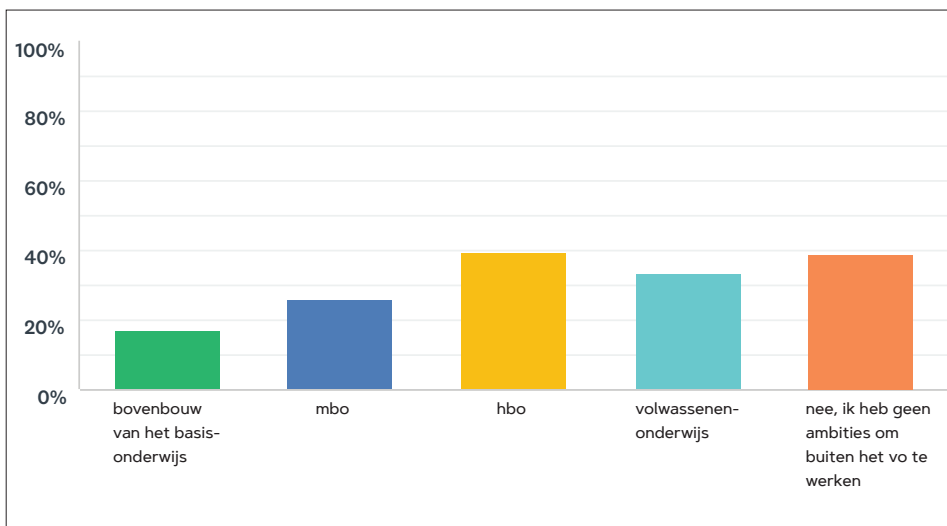
Het antwoord op de vraag in hoeverre mensen behoefte hebben om, bij gelijk salaris, te werken in een andere onderwijssector, sluit aan bij de huidige mobiliteit: in het po is hier het minst behoefte aan en in het mbo het meeste. Respectievelijk 58%, 39% en 35% in po, vo en mbo geeft aan geen behoefte te hebben om, bij gelijk salaris, in een andere onderwijssector te gaan werken. In figuur 9 is weergegeven in welke andere sectoren mensen werkzaam zouden willen zijn. Hierbij konden ze meerdere antwoorden geven.

Figuur 10: Antwoord op de vraag in welke onderwijssector iemand, bij gelijk salaris, zou willen werken

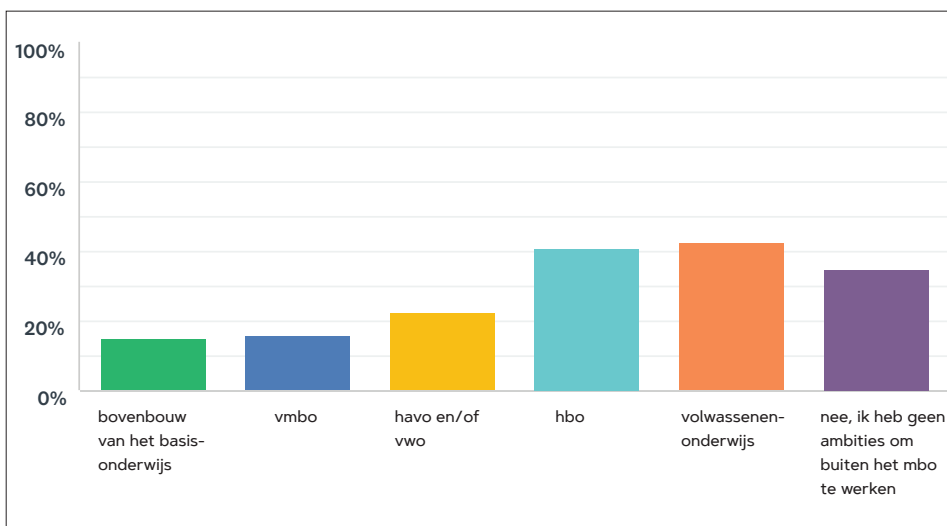

In het po groeit de behoefte aan lesgeven in een andere sector met de groep waarin iemand werkt. Dit percentage loopt op van 26% in groep 1/2 tot 58% in groep 8. In het so, sbo en vso liggen de percentages op resp. 51%, 50% en 60%.

VO

mbo

In het vo geven leerkrachten havo/vwo aan vooral ambities te hebben om ook les te geven in het hbo. Leerkrachten uit het praktijkonderwijs en vmbo hebben met name interesse om les te geven in het mbo.

In het mbo heeft een groot deel van de docenten ambities om les te geven in het hbo en het volwassenenonderwijs. Docenten van het entree-niveau noemen met name het vmbo als interessant alternatief.

Over alle sectoren heen geeft gemiddeld 53% aan dat salaris een reden zou zijn om al dan niet over te stappen naar een andere onderwijssector. Het vooruitzicht van een lagere werkdruk speelt een veel grotere rol in deze overweging: 75% van de leerkrachten geeft aan dat werkdruk een reden zou zijn om over te stappen naar een andere sector. Het beeld over deze vragen is vergelijkbaar voor de drie sectoren.

Ondanks dat 53% van de leerkrachten aangeeft voldoende loopbaan- en ontwikkelingsmogelijkheden binnen de eigen school te hebben, geeft 67% aan dat meer van deze mogelijkheden het beroep van leraar aantrekkelijker maakt.

Samenvattend kan worden gesteld dat de huidige sectoroverstijgende mobiliteit en wens tot mobiliteit groter is naarmate de doelgroep waaraan men lesgeeft ouder is. De mobiliteit en wens tot mobiliteit is verreweg het laagst in de kleutergroepen van het po en het hoogst in het mbo. Salaris, werkdruk en loopbaan- en ontwikkelings-

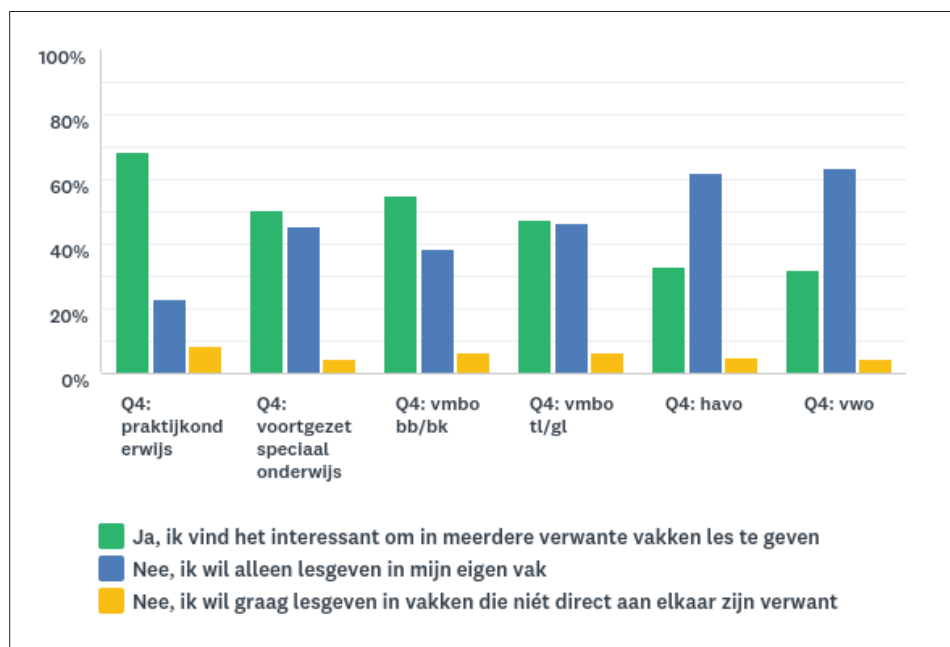
mogelijkheden zijn factoren die van invloed zijn bij de overwegingen om al dan niet over te stappen naar een andere sector, waarbij met name het belang van werkdruk zwaar weegt.

CLUSTERING VAN VAKKEN EN HET BELANG VAN VAKINHOUD

De Onderwijsraad stelt voor om leerkrachten niet meer op te leiden om les te geven in één specifiek vak, maar in een cluster van verwante vakken. Binnen het vo betekent dit dat een leerkracht breder inzetbaar wordt. In het mbo zijn docenten nu in principe breed inzetbaar in alle vakken en opleidingen binnen het gehele mbo. Een clustering van vakken zou voor het mbo daarom tot een smallere inzetbaarheid van docenten leiden. Voor het po is in het rapport niet uitgewerkt of en zo ja hoe bijvoorbeeld een specialisatie jonge kind gecombineerd zou kunnen of moeten worden met een cluster van verwante vakken.

De vraag of lesgeven in een cluster van verwante vakken het leraarschap aantrekkelijker maakt of juist niet, wordt in de verschillende delen van het vo verschillend beantwoord. Over de gehele sector heen vindt 48% een clustering van vakken onwenselijk tegenover 42% die dit wel wenselijk vindt. In het praktijkonderwijs staan leerkrachten overwegend positief tegenover het idee om in een cluster van verwante vakken les te geven. In het vso en het vmbo is hier verdeeldheid over. Leerkrachten havo/vwo zijn het er overwegend over eens dat dit het leraarschap juist minder aantrekkelijk maakt. De verdeling tussen de onderwijssoorten ziet er als volgt uit:

Figuur 11: Weergave per schoolsoort in hoeverre leerkrachten het interessant vinden om les te geven in een cluster van verwante vakken

In het mbo geeft 63% van de docenten aan dat het goed zou zijn de mogelijkheid tot brede inzetbaarheid wettelijk te beperken tot clusters van verwante vakken/beroepen/opleidingen. Een docent kan in dat geval alleen lesgeven in het cluster van vakken/beroepen/opleidingen waar hij of zij voor opgeleid is. 27% geeft aan geen inperking van de huidige brede inzetbaarheid te willen.

76% van de docenten zegt voldoende zeggenschap te hebben over in welke vakken hij of zij lesgeeft, tegenover 24% die zegt daar onvoldoende zeggenschap over te

hebben. 68% geeft alleen les in vakken of opleidingen waar hij of zij les in wil geven, tegenover 32% die aangeeft les te geven in vakken of opleidingen waar hij of zij liever geen les in geeft.

Zowel in het vo als in het mbo geeft de overgrote meerderheid van de leerkrachten, resp. 71% en 74%, aan dat vakkennis de basis dient te zijn voor de ontwikkeling tot vakdocent en dat het clusteren van vakken en verbreden van bevoegdheden (vo) dan wel het verplicht moeten lesgeven in meerdere vakken (mbo) kwaliteitsverlies oplevert. Resp. 23 en 20% is het oneens met deze stelling en 6% heeft hier geen mening over.

Met de stelling dat specifieke vakinhoud het beroep van leraar aantrekkelijk maakt en het clusteren van vakken en verbreden van bevoegdheden (vo) dan wel het verplicht moeten lesgeven in meerdere vakken (mbo) het onaantrekkelijker maken om voor het leraarschap te kiezen, is 55% van de vo-leerkrachten het eens en 64% van de docenten in het mbo. Respectievelijk 32% en 26% is het oneens met deze stelling en 13% en 11% heeft hier geen mening over.

In de open opmerkingen wordt aandacht gevraagd voor het belang van vakinhoud en vakdidactiek. Hierbij wordt aangegeven dat de passie voor en de kwaliteit van het lesgeven voortkomt uit de specifieke vakinhoud. Verder wordt aangegeven dat er een verschil is in het belang van vakinhoud voor de verschillende onderwijssoorten in het vo. Bij het lesgeven in de bovenbouw havo/vwo is vakinhoud onontbeerlijk. In het vmbo bb/bk is het makkelijker om les te geven in meerdere vakken. In de onderbouw is een brede inzetbaarheid beter te realiseren dan in de bovenbouw.

De overgrote meerderheid, respectievelijk 95% en 97% in vo en mbo, geeft aan dat een bredere inzetbaarheid extra tijdsinvestering vergt in termen van lesvoorbereiding en examinering.

Samenvattend kan gesteld worden dat het merendeel van de vo-leerkrachten geen voorstander is van het clusteren van vakken, hoewel dit verschillend ligt voor de verschillende onderwijssoorten: in het praktijkonderwijs vindt men dit wel interessant, in het vmbo zijn leerkrachten verdeeld, in havo/vwo willen leerkrachten dit niet. In het mbo hebben docenten behoefte aan het inperken van hun brede inzetbaarheid tot clusters van vakken/opleidingen/beroepen.

In beide sectoren hechten leerkrachten veel waarde aan vakkennis en vakinhoud in het licht van onderwijskwaliteit en aantrekkelijkheid van het leraarschap. Het belang van vakinhoud verschilt per schoolsoort en ligt anders voor de onderbouw versus de bovenbouw.

EEN TWEDE BEVOEGDHEID IN MINDER TIJD

De Onderwijsraad stelt een drastische wijziging in het opleidingsstelsel voor waarin het halen van een tweede bevoegdheid, vanwege de brede pedagogisch-didactische basis, minder tijd kost dan in het huidige systeem. Het is daarom interessant om te onderzoeken in hoeverre er in het huidige systeem voldoende ruimte is voor vrijstellingen.

Met de stelling dat je in het huidige systeem voldoende vrijstellingen kan krijgen en er daarom geen drastische wijziging van het opleidingsstelsel nodig is om tot kortere opleidingen te komen, is 32% het eens en 34% het oneens. 36% heeft hier geen mening over.

In de open opmerkingen wordt veel kritiek gegeven op de lerarenopleidingen (inclusief de pabo's). Veel leerkrachten uiten hun frustratie over het moeten volgen van vakken waartoe ze zich, op basis van hun werkervaring als leerkracht, al lang be-

kwaam in voelen. Ze geven aan dat er te weinig maatwerk is wat betreft het verlenen van vrijstellingen en dat mensen die al een lesbevoegdheid hebben of ervaring als onderwijsondersteuner een verkort traject zouden moeten kunnen volgen. Hierbij wordt opgemerkt dat dit niet geldt voor zij-instromers. Omdat 32% van de leerkrachten zegt dat er in het huidige systeem voldoende ruimte voor vrijstellingen is, kan de verdeeldheid over deze stelling wellicht worden verklaard door de verschillen tussen lerarenopleidingen in het verlenen van vrijstellingen. Het zou interessant zijn hier nader onderzoek naar te doen.

Verder worden de volgende kritische opmerkingen over de lerarenopleidingen in alle sectoren vaak genoemd: het niveau is te laag; docenten hebben te weinig *feeling* met de praktijk; er is teveel aandacht voor schriftelijke producten, als werkstukken, zelfreflecties en de scriptie. Leraren besteden deze tijd liever aan stages. Ook zouden er hogere eisen aan de toelating tot lerarenopleidingen moeten komen. Op basis van deze opmerkingen, lijkt er nog veel winst te behalen in het verbeteren van de opleidingen.

Het merendeel van de leerkrachten, 53%, vindt dat het verkorten van opleidingsroutes kwaliteitsverlies van het onderwijs betekent. 33% is het niet eens met deze stelling en 15% heeft hier geen mening over.

In de open opmerkingen geven veel leerkrachten aan dat het halen van een tweede bevoegdheid veel tijd en geld kost en weinig oplevert. Leerkrachten gaan in de regel bijvoorbeeld niet meer verdienen.

Samenvattend is er veel verdeeldheid over de vraag of er in het huidige systeem voldoende ruimte voor vrijstellingen is. Deze verdeeldheid kan mogelijk te maken hebben met verschillen tussen de opleidingen op dit vlak. Leerkrachten zijn het over het algemeen wel eens met de stelling dat het verkorten van opleidingen tot kwaliteitsverlies leidt. Tevens wordt opgemerkt dat een tweede bevoegdheid voor velen niet interessant is omdat het nauwelijks wat oplevert.

Open opmerkingen

In totaal hebben 1042 respondenten gebruikgemaakt van de optie om een open opmerking in te vullen aan het einde van de enquête. Naast de hierboven beschreven onderwerpen, komen de volgende opmerkingen bij herhaling terug:

- ✓ Boosheid en frustratie over de hoeveelheid nieuwe plannen die vanuit Den Haag worden bedacht en de jarenlange verwaarlozing van het onderwijs door de politiek. Het lerarentekort is het gevolg van jarenlang politiek wanbeleid. Plannen worden ontwikkeld door mensen zonder verstand van onderwijs. Meerdere mensen maken de vergelijking met geneeskunde: daar ga je toch ook niet een bevoegdheid verbreden.
- ✓ Er is veel kritiek op zij-instromers en in het mbo ook op mensen uit de praktijk met een Pedagogisch Didactisch Getuigschrift. Ze geven daarbij aan dat zij-instromers onvoldoende kwaliteiten hebben om zelfstandig les te geven en dat een opleiding van 2 jaar voor iemand zonder onderwijservaring zwaar onvoldoende is. Volgens deze respondenten gaat de inzet van zij-instromers ten koste van de kwaliteit van het onderwijs.
- ✓ Veel kritiek is er op de omvang van het onbevoegd lesgeven.
- ✓ Focus op het behouden van leraren: werkdruk, klassengrootte, de administratieve last, passend onderwijs en salaris zijn veel belangrijker.
- ✓ Het voorstel biedt geen oplossing voor het lerarentekort. Integendeel, het leidt tot een hogere werkdruk, uitholling van het beroep en verlies van onderwijskwaliteit.
- ✓ Het voorstel lijkt een oplossing voor schoolbesturen: bredere inzetbaarheid geeft scholen de macht mensen in te zetten waar ze willen ('stopmiddel'/'speelbal') zonder dat de leraar hierbij gebaat is.
- ✓ Het verlagen van het verplicht aantal lessen en de hoge werkdruk is veel effectiever tegen het lerarentekort dan het beschreven voorstel.
- ✓ Passend onderwijs zorgt voor veel werkdruk en uitval van docenten. Schaf dit af.
- ✓ De lumpsum moet worden afgeschaft. Het geld dient naar het primaire proces te gaan i.p.v. naar management en beleid.
- ✓ Liever een lerarentekort met bevoegde docenten dan kwaliteitsverlies door de inzet van onbevoegden voor de klas.
- ✓ In het vso zijn pedagogisch-didactisch onderlegde docenten nodig én vakdocenten, ook afhankelijk van het niveau. Voorbereiding op havo/vwo vereist met name vakdocenten.

Veel leerkrachten in het po vragen aandacht voor het belang van het overbruggen van de salariskloof tussen po en vo.

Leerkrachten in het vo vragen aandacht voor de volgende punten:

- ✓ Er is een roep om aandacht voor eerstegraads docenten, m.n. in de bovenbouw van het havo/vwo, maar ook in andere schoolsoorten.
- ✓ Er is een tegenstelling tussen mensen die vinden dat je via de tweedegraads bevoegdheid na veel jaren lesgeven door mag naar een eerstegraads bevoegdheid en mensen die de eerstegraads bevoegdheid alleen willen voorbehouden aan universitair geschoolden. Enerzijds wordt meermaals de opmerking gemaakt in de trant van 'we hebben niks aan opgeschaalde hbo'ers'. Anderzijds wordt de frustratie uitgesproken dat mensen na jaren ervaring niet worden 'bevorderd' tot eerstegraads docenten.
- ✓ Herinvoering van de vroegere derdegraads bevoegdheid wordt als goede optie genoemd.

In het mbo hebben veel docenten kritiek op het management. Hierbij worden met name de volgende punten genoemd:

- ✓ Bevordering van docenten vindt niet plaats op basis van inzet en competenties, maar op basis van vriendjespolitiek
- ✓ Het management legt de nadruk op goedkope oplossingen i.p.v. op kwaliteit van onderwijs. Er wordt ingezet op goedkoop personeel en zo kort mogelijke zij-in-stroomtrajecten.

Conclusie

Uit de hoge respons op de enquête onder AOb-leden blijkt dat het onderwerp bevoegdheden en opleiden leeft onder leerkrachten. In algemene zin lijkt er onder leerkrachten weinig draagvlak te zijn voor de plannen van de Onderwijsraad over het drastisch wijzigen van het bevoegdhedenstelsel en het opleiden van leerkrachten. Docenten herkennen het bestaan van een brede pedagogisch-didactische basis niet, vragen aandacht voor het belang van vakinhoud, willen het huidige systeem van brede inzetbaarheid in vo en mbo behouden en zijn wisselend enthousiast over het clusteren van vakken. In het po is er verdeeldheid over de wenselijkheid van aparte bevoegdheden voor het jonge en oudere kind. Een deel van de leerkrachten vreest dat de plannen van de raad averechts werken en leiden tot een hogere werkdruk, uitholling van het beroep en verlies van kwaliteit van onderwijs. Er worden ook voorstellen gedaan om te draaien aan andere knoppen, zoals het omlaag brengen van het aantal lessen, afschaffen van passend onderwijs en de lumpsum, en het verkleinen van de afstand tussen management en docenten in het mbo. Het verlagen van de werkdruk en het verhogen van salaris helpen om leerkrachten te behouden en het stimuleren van mobiliteit tussen sectoren.

Het is essentieel leerkrachten goed te betrekken bij een verdere uitwerking van de plannen, omdat het risico anders groot is dat de plannen averechts werken in het kader van de aantrekkelijkheid van het vak en het lerarentekort.

